

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.111 Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Павлу ФРІСУ*

ВІДГУК
офіційного опонента – кандидата юридичних наук, професора
Івана Васильовича КРАСНИЦЬКОГО
на дисертацію
Василя Михайловича ПУЛИКА
«Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від
втручання в діяльність судових органів»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Аксиоматичним є твердження, що забезпечення незалежності судової влади є фундаментальною умовою для функціонування правової держави та демократичного суспільства. Незалежність судової системи гарантує справедливість, верховенство права та реальний захист прав і свобод громадян. Незалежний суд виступає гарантом прав людини, оскільки приймає рішення, керуючись лише законом і справедливістю, а не впливом інших гілок влади чи сторонніх осіб.

Якщо судова система незалежна, громадяни впевнені у неупередженості судових рішень, що підвищує рівень довіри до держави. Судова незалежність сприяє стабільності суспільства в цілому, оскільки забезпечує ефективний механізм розв'язання конфліктів у правовому полі. І нарешті, незалежність судової влади є критерієм для оцінки рівня демократії та дотримання прав людини у державі з боку міжнародної спільноти, що своєю чергою впливає на інвестиційний клімат та міжнародне співробітництво.

Це далеко не повний перелік положень, які свідчать про важливість забезпечення незалежності судової влади через захист від втручання у діяльність судових органів.

Слід погодитися з дисертантом, що питання незалежності судової влади перебуває у фокусі державної зацікавленості. На державному рівні існує усвідомлення, що успішне проведення судової реформи є однією із базових вимог ЄС для подальшого просування за напрямками європейської та євроатлантичної інтеграції України. Тому протидія втручанням у діяльність судових органів за допомогою найбільш жорстких заходів правового реагування повинна перебувати у руслі нагальних завдань кримінально-правової політики держави.

Слід відзначити і акцент дисертанта «на прірву» між кількістю повідомлень про втручання в діяльність судових органів та кількістю кримінальних проваджень за ст. 376 КК України, розглянутих судами України. Це, очевидно, породжує питання: а які причини такої ситуації?

Відзначаючи, з одного боку, відповідну увагу до питань відповідальності за втручання в діяльність судових органів у вітчизняній кримінально-правовій літературі, необхідно констатувати, що чимало питань кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів й надалі залишаються відкритими для обговорення та дискусії. Небезпідставно дисертант відносить до них питання характеристики об'єктивованих форм впливу на діяльність судді, мети (мотивації) протиправної поведінки, суб'єктного складу, вирішення актуальних питань співвідношення із суміжними складами, конкуренції кримінально-правових норм та засобів її подолання тощо.

Оскільки рецензована дисертація присвячена аналізу саме таких питань, то її актуальність сумнівів не викликає.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з роботою В.М. Пулика «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів» дає підстави для висновку, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, можна вважати обґрунтованими. Підставою для цього є:

- загалом вдале визначення мети та завдань дослідження;
- використання широкого спектру методів пізнання. Ознайомлення з роботою дозволяє стверджувати, що зазначені автором методи дійсно використовувались у роботі комплексно та у взаємозв'язку;
- логіка викладу матеріалу: питання, які досліджуються у роботі, аналізуються послідовно та достатньо комплексно;
- опрацювання значної кількості джерел. Автор використав 301 джерело, внесене до списку, які прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження;
- цікавими та інформативними є додатки до роботи.

Структура дисертації відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор.

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів (перші два – поділені на 5 підрозділів, третій – без поділу на підрозділи), висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки.

Перший розділ роботи під назвою «Загальнотеоретичні підвалини кримінально-правової політики охорони діяльності судових органів» присвячено аналізу питань історичного генезису національного кримінального законодавства про відповідальність за втручання в діяльність судових органів та перспектив його розвитку, підстав і принципів криміналізації та збереження відповідальності за втручання в діяльність судових органів, а також дослідженню міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони незалежності судових інституцій.

У другому розділі «Втручання в діяльність судових органів: характеристика складу злочину» розглянуто об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України. Проаналізовано підходи та запропоновано авторське розуміння родового та безпосереднього об'єктів складу відповідного кримінального правопорушення; подано характеристику об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України, у процесі якої обґрунтована

необхідність відступу від домінуючої у науковій доктрині позиції щодо активної поведінки у ст. 376 КК України як єдино можливої форми суспільно небезпечного діяння; здійснено аналіз найбільш типових способів втручання в діяльність судових органів, зведених до двох основних груп: 1) незаконний вплив на потерпілого (прохання, вказівки, рекомендації, вимоги, погрози, насильство, підкуп, критика судді у ЗМІ до вирішення справи у зв'язку з її розглядом); 2) вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення суддею правомірної діяльності (пікетування суду, організація мітингів, ходів, демонстрацій тощо); підтримана позиція, що суб'єкт складу аналізованого кримінального правопорушення загальний; доводиться, що суб'єктивна сторона складу втручання в діяльність судових органів характеризується умисною формою вини та підтримано позицію наявності виключно прямого умислу у поведінці винного суб'єкта, оскільки переслідувана ним мета не співвідноситься із законодавчим розумінням непрямого умислу (ч. 3 ст. 24 КК України).

У третьому розділі дисертації «Кваліфікований склад та окремі проблемні питання кримінально-правової оцінки втручання в діяльність судових органів» розкрито зміст кваліфікуючих ознак складу втручання в діяльність судових органів, а також запропоноване власне бачення щодо вирішення окремих проблемних питань кримінально-правової оцінки досліджуваної поведінки. Аргументовано недоцільність перебування у кваліфікованому складі наслідків у вигляді фактичного перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, як таких, що не співвідносяться повною мірою із предметно-функціональною площиною діяльності суду; підтверджено наявність конкуренції кримінально-правових норм – у загальній (ст. 376 КК України) та спеціальних (статті 377-379 КК України) нормах; запропоновано алгоритм кримінально-правової оцінки передбачених статтями 376, 377-379 КК України деліктів тощо.

Зміст розділів та підрозділів відповідають їхнім назвам.

За результатами дисертації сформульовано відповідні висновки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові результати, одержані В.М. Пуликом за результатами підготовки дисертації «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів» є такими, що містять наукову новизну.

З-поміж наукових позицій, які виносяться на захист, варто виокремити: доведення можливості втручання в діяльність судових органів шляхом бездіяльності зацікавленого суб'єкта; обґрунтування доцільності законодавчої регламентації у межах ст. 376 КК України кримінальної відповідальності за самостійний злочин – вплив на суддю міжнародного суду, учасником якого є Україна; розвиток положення щодо юридико-кримінологічних, соціально-економічних та соціально-психологічних підстав та принципів криміналізації та збереження відповідальності за втручання в діяльність судових органів; обґрунтування заперечення доцільності відкритого переліку способів виконання об'єктивної сторони у ст. 376 України тощо.

Всього на захист виносяться 13 положень, 9 з яких віднесено автором до таких, що містять наукову новизну, вдосконалюють чи розвивають вже існуючі наукові позиції, підходи тощо.

Визнаючи новизну отриманих дисертантом положень необхідно зазначити, що їх зміст та виклад, як і будь-яких нових наукових положень, не може бути сприйнято безапеляційно. Вочевидь, що вони можуть бути предметом подальшої дискусії, можуть розвиватися і вдосконалюватися.

Окрім цього, констатуємо, що відповідні проблеми в роботі дійсно розглядалися і дисертант висловлював стосовно них свою позицію у тексті роботи, у вступі ці положення тяжіють до анотацій, а тому дисертанту під час захисту слід деталізувати у чому саме їх новизна та пояснити свій вклад у їх розвиток. Зокрема, у п. 1 новизни зазначається, що «на підставі вивчення сучасного зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони незалежності судових інституцій здійснено його характеристику на прикладі англосаксонської, романо-германської (з типологізацією кримінального законодавства) та постсоціалістичних правових систем, у результаті чого виокремлено елементи, перспективні до запозичення у плані удосконалення ст. 376 КК України» без деталізації, що саме вважає дисертант «перспективним до запозичення у плані удосконалення ст. 376 КК України».

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих авторкою. Основні наукові результати дисертації відображено у 13 публікаціях, з яких: 5 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві наукові статті, які додатково відображають наукові результати дисертації, та 6 тез доповідей на науково-практичних заходах, а саме: «Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу» (м. Івано-Франківськ, грудень 2022 р.); «Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової» (м. Запоріжжя, березень 2022 р.); «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, травень 2022 і 2023 рр.); «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, вересень 2023 р.); «Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти» (м. Ужгород, 26-27 квітня 2024 р.).

Публікації дисертанта у фахових виданнях є одноосібними.

Часові межі наукових публікацій: 2021–2024 роки. Праці дисертанта включені у список використаних джерел до дисертації.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що основні результати дисертаційного дослідження відображено в опублікованих працях дисертанта, а також їх апробовано на науково-практичних заходах.

Мова та стиль дисертації. Відповідність спеціальності. Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації загалом відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також визначається послідовністю, системністю, обґрунтованістю.

Зміст та результати роботи повною мірою відповідають спеціальності 081 «Право».

Практичне значення отриманих результатів. Слід погодитися з дисертантом, що викладені в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у *законотворчій діяльності* – при підготовці пропозицій щодо удосконалення кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів;

- у *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практики органів кримінальної юстиції у частині розслідування та кримінально-правової кваліфікації різновидів втручання в діяльність судових органів;

- у *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя подальшого теоретичного дослідження кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів;

- у *навчальному процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне право» (Особливої частини), підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

Попри загальну позитивну оцінку рецензованої роботи В.М. Пулика «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів», необхідно вказати, що вона, як і всі інші наукові роботи, не позбавлена певних дискусійних моментів, містить підстави для висловлення застережень і зауважень, окремі позиції вимагають уточнення, є спірними чи потребують додаткових аргументів під час захисту. Найістотнішими з них є такі:

1. Є певні міркування щодо дискусійності змісту та побудови підрозділу 1.1. дисертації «Відповідальність за протиправні спроби корекції здійснення правосуддя: історичний генезис національного кримінального законодавства та перспективи його розвитку». Зокрема, навряд чи припустимо розглядати як «національне кримінальне законодавство» такі джерела, як Соборне Уложення 1497 р., Артикул військовий 1715 р. тощо. Друге, автор у висновках констатує, що лише з початку ХХ ст. «система злочинів проти правосуддя отримує більш чітке закріплення у кримінальному законодавстві; має місце фіксація у межах кримінально-правової політики у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів та осіб, на яких покладалися обов'язки із відправлення правосуддя протиправної поведінки, зміст якої в цілому відповідає сучасній нормі ст.376 КК України», що породжує питання про обґрунтовану доцільність розгляду більш ранніх кримінально-правових джерел, що діяли на території сучасної України, а також питань «періодизації кримінально-правового захисту незалежності судових інституцій в Україні» (виділення відповідних етапів на ст. 30-35 дис.). Водночас автор лише згадує про Закон 721-VII від 16.01.2014 р., який як один з так званих «диктаторських» був скасований (проте редакція ст. 376 КК України з позицій наукового інтересу цілком заслуговує на належну увагу). І на останок, питання перспектив розвитку кримінального законодавства щодо відповідальності за «протиправні спроби корекції здійснення правосуддя в Україні» варто було б розглянути більш детально окремим підрозділом у розділі 3 дисертації.

2. При аналізі міжнародних стандартів «охорони незалежності судових інституцій» автор зазначає, що в Бангалорських принципах поведінки суддів (схвалених резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН № 2006/23 від 27.07.2006 р.), а також низці інших міжнародних актів, першим показником/принципом є незалежність при здійсненні суддею судової функції,

виходячи виключно з оцінки фактів, відповідно до свідомого розуміння права, незалежно від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз чи втручання, прямого чи опосередкованого, що здійснюється з будь-якої сторони та з будь-якою метою. Буквальне тлумачення цього положення дозволяє констатувати, що з позицій міжнародно-правових підходів втручання, є однією з (відмінною від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз) форм обмеження незалежності суддів.

Окрім цього, аналізуючи зарубіжний досвід «охорони незалежності судових інституцій» у державах ЄС, автор демонструє, що така охорона зводиться, як правило, до визнання протиправним підкупу, погроз (залякування) та (або) застосування насильства (тобто діянь, які є кримінально протиправними за своєю природою) за їх вчиненні щодо суб'єктів судових інституцій. Натомість, ст. 376 КК України сформульована таким чином, що відповідальність за передбачене нею кримінальне правопорушення може наставати і у випадку вчинення «дозволених діянь» - прохання, критика, пікет тощо. Чи не може міжнародний та зарубіжний досвід у цій частині вважатися аргументом (поряд з існуванням у КК України ст.ст. 369, 369-2, 377-379 та ін., а також практикою її застосування, яка фактично відсутня) на користь виключення цієї статті з КК України?

3. Є дискусійні моменти і у розгляді питань об'єкта складу досліджуваного кримінального правопорушення. Зокрема, у процесі аналізу дисертант зазначає, що варто змінити назву розділу XVIII Особливої частини КК України на «Кримінальні правопорушення проти правосуддя та діяльності органів кримінальної юстиції з його забезпечення» (с. 115 дис.). Це видається неприйнятним принаймні враховуючи наявність у цьому розділі ст.ст. 397-400-1 КК України.

Окрім цього, у тексті роботи та висновках до неї дисертант зазначає, що «основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 376 КК України, визначено суспільні відносини, які виникають з приводу забезпечення незалежності судової влади від незаконного впливу на здійснюване суддями та присяжними правосуддя, шляхом розгляду і вирішення у передбаченій законом процесуальній формі та порядку судових справ». Але це швидше бачення автора в аспекті «de lege ferenda», про що він сам же зазначає – «законодавча вказівка на кримінально-правову охорону виключно діяльності судді носить обмежувальний характер та суперечить конституційним і законодавчим приписам про функціональну приналежність присяжних осіб» (с. 197 дис.).

А можливо навпаки? Присяжним, відповідно до закону, є «особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя». Тому у ст.ст. 377-379 КК України (де передбачено відповідальність за протиправні за «своєю природою» діяння) присяжний є спеціальним потерпілим, а у ст. 376 КК України, яка передбачає відповідальність за вчинення «не кримінально-караних за своєю природою діянь» (прохання, критика, пікет тощо) - ні.

4. Погоджуємося з позицією дисертанта, що «предметом протиправної поведінки (за ст. 376 КК України) можуть бути обов'язки судді, не пов'язані безпосередньо зі здійсненням правосуддя як такого, однак які впливають із займаної посади» (с. 169 дис.). Проте, дисертант не розвив цього положення,

аналізуючи питання відмежування/розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376 КК України (у якій передбачено, що втручання здійснюється з метою «перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення») та ст.ст. 377-379 КК України (у яких передбачено вчинення протиправних дій щодо судді, народного засідателя чи присяжного, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, «пов'язаною (лише!) із здійсненням правосуддя»). Також хотілося б почути позицію дисертанта щодо кваліфікацій діянь у випадку втручання в діяльність судових органів за наявності ознак складів інших кримінальних правопорушень, наприклад, передбачених ст.ст. 364, 365, 369, 369-2 КК України тощо.

5. І наостанок. Зустрічаються у роботі і висновки, які потребують додаткового обґрунтування. Наприклад, дисертант пропонує «розширення складу злочину, регламентованого ст. 376 КК України, за рахунок поміщення до його структури особливо кваліфікуючої ознаки – «заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб». Така пропозиція є підтримкою системного порушення, допущеного законодавцем при використанні відповідної ознаки, адже, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України: «2. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка ...не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі». Також, варто було більше уваги приділити обґрунтуванню висновку на с. 89 дисертації, де констатується, що «норма ст. 376 КК України не створює невинуватої колізії чи проявів дубляжу, тим самим не порушуючи принцип недопущення надмірної кримінально-правової заборони».

Однак зазначені зауваження не заперечують загальної позитивної оцінки роботи, мають в основному рекомендаційний характер, можуть слугувати предметом додаткових пояснень з боку дисертанта та наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертаційна робота В.М. Пулика «Кримінально-правова політика у сфері забезпечення охорони від втручання в діяльність судових органів» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що наділене актуальністю, містить науково обґрунтовані результати, які спрямовані на розв'язання наукових завдань, що мають істотне значення і для кримінально-правової науки України, і для правозастосування.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають спеціальності 081 - Право.

Порушень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Рецензована дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її

автор – Василь Михайлович ПУЛИК при успішному захисті заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

**директор навчально-наукового інституту права
та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор**

І.В. КРАСНИЦЬКИЙ

06.01.2025